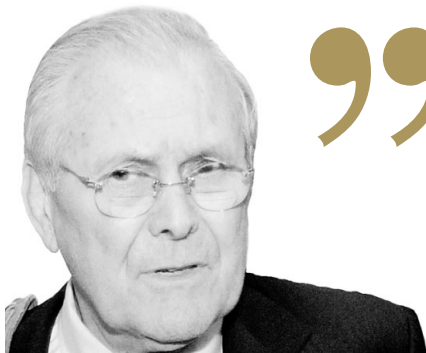

Orientace

”

Fanatici mají času i peněz dost

S Donaldem Rumsfeldem, hlavním architektem války v Iráku a Afghánistánu, nejen o smrti Usámy bin Ládina

”

rozhovor strana 27

SOBOTA 14. KVĚTNA A NEDĚLE 15. KVĚTNA 2011

LIDOVÉ NOVINY

KRESBA LELA GEISLEROVÁ

Sekta

Před devadesáti lety byla **založena strana**, s jejímž dědictvím si dodnes nevíme rady

Každý, kdo před listopadem 1989 chodil do školy, má tohle datum pevně zafixované: 14. až 16. května 1921. **Ustavující sjezd KSČ**. Strany nového typu. Strany, která o 27 let později získala absolutní moc a proměnila zemi k obrazu svému.

PETR ZÍDEK

Rok 1936 nezačal pro našeho hrdinu dobře: byl vyloučen. Později vzpomínal na tehdejší situaci své rodiny těmito slovy. „Nastalo peklo, které trvalo asi dva měsíce. Až na malé výjimky nás opustili všichni naši přátelé. Zůstali jsme absolutně sami, zoufalí a bezradní. (...) Nejhorší bylo, že člověk nevěděl, co se stalo. Byl odsouzen k nejhoršímu a nikdo mu nechtěl říci, v čem spočívá obžaloba. (...) Bylo nám oběma velmi zle. Ocitli jsme se na pokraji propasti. Celý náš dosavadní život se zhroutil. S výjimkou několika lidí (...) už nás všichni považovali za zrádce. Co zbývá člověku v takovém případě? Zejména když je to obestřeno jakousi tajnou legendou a nikdo ti nechce říci, oč vlastně jde. Byli jsme tehdy oba velmi blízko sebevraždě, o které jsme vážně uvažovali. Jen přítomnost čtyřletého dítěte a vědomí, že i ono v tomto případě zahyne, a účast několika věrných přátel nás od toho zadržela.“

Zdeněk Vojtíšek je přední český odborník na problematiku sekt. Po přečtení předchozího úryvku stanovuje diagnózu

bez váhání: „Tento příběh se pravděpodobně stal u Svědků Jehovových. Lidé, kteří jsou vyloučeni, někdy ani nevědí za co, protože nejsou vyloučeni za nějakou doktrinální záležitost nebo etický problém, ale za určitou neloajalitu. Vyloučený člověk se pak ocitá v totálním společenském vakuu, protože je naučen, že svět je černobílý a vše dobré je uvnitř společenství, zatímco venku je peklo. Vyloučení si s životem neumějí poradit a ztrácejí náboženský cíl, takže myšlenka sebevraždy je reálná. Člověk měl včera 150 bratrů a sester, a dnes nemá vůbec nikoho. Deprese, naprostá ztráta smyslu a rozčarování jsou velmi reálné. Lidé v takovýto radikálních společenstvích se musejí při vstupu mnoha věcí zřeknout, řadu věcí obětovat, čas, peníze, požitky, takže ten odchod znamená, že všechny investice byly vydány nadarmo,“ říká Zdeněk Vojtíšek a dodává: „Dnes naštěstí není mnoho hnutí, kde by odchody byly takto dramatické.“

Vzpomínky ovšem nenapsal vyobcovaný jehovista.

Jejich autorem je šéfredaktor Rudého práva Stanislav Budín, vyloučený v únoru 1936 z komunistické strany, protože jeho články nebyly zcela konformní s linií Kominterny.

Světské náboženství

Zdeněk Vojtíšek v knize *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství* jmenuje celou řadu charakteristik „nových náboženských hnutí“. Sekta se vyznačuje početním omezením vyznavačů, výlučností, uzavřeností, tvrdou kritikou ostatních cest spasení, černobílým obrazem světa, nadše-

Komunismus není jen program politicko-hospodářský, nýbrž i dočasné označení pro věčnou náboženskou touhu lidské duše po sbratření všelidským a vesmírném

F. X. Šalda, 1922

”

ním členů a vysokým stupněm jejich oddanosti, vytvářením zřetelné sociální identity, rozchodem s dosavadními hodnotami, sociální homogenitou, bezprostředními vztahy členů hnutí, charizmatizací vůdce a jeho vysokou autoritou, velkou mírou konformity v prostředí sekty, ostrým vymezením vůči okolí a protestním charakterem, který vyvolává odpor většinové společnosti. Všechny tyto charakteristiky sedí i na československou komunistickou stranu, minimálně do roku 1945, kdy se dostala k moci, tehdy ještě omezené systémem tzv. Národní fronty.

Náboženský tón je patrný i z projevů představitelů komunistické strany. Bohumír Šmeral, jeden z vůdců komunistické levice a pozdější místopředseda strany, na ustavujícím sjezdu v Národním domě v Karlíně 15. května 1921 volal: „Komunismus je vědeckým výrazem daného stavu dějinného vývoje, on je současně novým

náboženstvím chudých. Má také vysoký mravní význam. On zapisává k úplné shodě chudé a vyděděné třídy celého světa. Snaží se smelit v úplnou jednotnost jejich myšlení a činy, zajistit pravé a upřímné bratrství, které by vyzvalo všechny proletáře přes hranice států a národů, v bratry a sestry spojit kol rudého praporu pracující všech plemen zeměkoule.“

V podobném duchu psal o rok později literární kritik F. X. Šalda: „... komunismus není jen program politicko-hospodářský, nýbrž i dočasné označení pro věčnou náboženskou touhu lidské duše po sbratření všelidským a vesmírném, pro touhu, která byla od věků kvasem tvořivosti náboženské (...) nejde o sektářství politické a politickou církevní, nýbrž o víru v mravní přerod a mravní obrodu lidstva, o velikou naději, již nesl a vypracovával i ukrýval ve své hrudi po staletí moderní člověk: o naději v příští člověka dokonale bratrského.“

Počátek 20. let byl pro šíření „světských náboženství“, jak totalitní hnutí komunismus, fašismus a nacismus později nazval francouzský filozof Raymond Aron, mimořádně příznivý. První světová válka zničila všechny jistoty, které v sobě dosavadní evropská liberální společnost hýčkala. Myšlenky postupného pokroku a konsensuálního vládnutí se zdiskreditovaly v masových jatkách, v nichž zahynuly miliony mladých mužů. Ti, kteří přežili, se domů vrátili s hlubokým traumatem. Východiško a spásu mnohým nabídl právě komunismus. „Jestliže přijmeme několik vůdčích idejí této filozofie, důsledky se zdají neodolatelné,“ napsal o komunistické ideologii ve své knize *Třídní boj* v roce 1964 Ray-

mond Aron. „Několik vůdčích idejí“ komunismu je přitom dost jednoduchých a všeobecně srozumitelných. Všechny společenské rozpory se převádějí na třídní antagonismus, který je povýšen na hybatele dějin. Po „prohnilém“ buržoazním řádu převeze me štafetu proletariát a nastolí prostřednictvím své avantgardy – komunistické strany – ráj na zemi. Kdo by tomu nevěřil, když to dokázali v Rusku?

Na rozdíl od komunistických stran v jiných zemích nevznikla ta československá jako přímá agentura Moskvy, ale jako masová strana přebírající značnou část členstva dosavadní sociální demokracie. V roce 1921 měla 350 tisíc členů, v dalších letech ovšem většina z nich pochopila svůj omyl a vrátila se „z vandru domů“ do sociální demokracie. V roce 1924 tak již KSČ měla jen 100 tisíc členů a po bolševizaci provedené v roce 1929 „karlinskými kluky“ v čele s Klementem Gottwaldem v ní zůstalo jen 25 tisíc nejvěrnějších. Pro toto „zdravé jádro“ pak již beze zbytku platí vše, čím můžeme charakterizovat sektu.

Hlavně nepopřít sám sebe

Abychom lépe pronikli do mentálního světa komunistické sekty, využijme zprostředkování, které nám nabízejí dva její příslušníci. Oba se narodili na přelomu 19. a 20. století a zemřeli v roce 1979. Oba pocházeli ze středostavovských rodin, v mládí konvertovali ke komunismu a svou víru si podrželi do konce života. Oba sepsali obsáhlé paměti. Prvním je již citovaný novinář a publicista Stanislav Budín, druhým matematik, filozof a propagandista Arnošt Kolman.

Pokračování na straně 22

Sekta

Dokončení ze strany 21

Stanislav Budín se narodil v roce 1903 jako Bension Solomovič Bať v Kamenci Podolském, městě, které dnes leží na Ukrajině poblíž hranic s Moldavskem. Jeho rodina patřila k místní židovské honoraci. Již během studií na gymnáziu ho oslovil Marxův Kapitál, který „četl jako Písmo svaté“. Za první světové války a revoluce město mnohokrát změnilo své pány, Židé se stávali obětí pogromů. Mladý Bension se proto rozhodl odejít se svou snoubenkou Chanou do zahraničí, nejprve do Polska. Nakonec zakotvili v Praze, kde se jim podvodem podařilo získat povolení k pobytu. Díky finanční podpoře Komitétu pro pomoc ruským a ukrajinským studentům, který dotovala československá vláda, vystudoval na ČVUT elektrotechniku. K vystudování potřeboval celých šest let, protože se podle vlastních slov zabýval spíše klasiky marxismu-leninismu než elektrotechnickými skripty.

Za několik staletí se lidstvu podaří na Zemi vytvořit skutečný komunismus – to není jen moje přání nebo víra, nýbrž vyvěrá to z objektivních zákonitostí vývoje

Arnošt Kolman

Kdo by očekával, že Bension Bať se bude snažit nějak integrovat do společnosti, jež mu poskytla šanci vystudovat, byl by na omylu. Na konci 20. let máme před sebou mladého fanatika, zcela oddaného komunistickým myšlenkám. V roce 1928 vstupuje do komunistické mládeže a o čtyři roky později se stává zaměstnancem komunistického agitpropu (tedy oddělení agitace a propagandy v aparátu strany). Přestože se podílí na ilegálních aktivitách strany a píše podvatné články, získává v té době československé občanství. V červenci 1934 je po vylovení dosavadního šéfredaktora Rudého práva Josefa Guttmana ze strany jmenován na jeho místo. O dva roky později je pro podobný delikt jako Guttmann – nerespektování názoru Kominterny, že hlavními nepřáteli komunistů nejsou nacisté, ale nekomunistická levice, nazývaná „sociálfašisté“ – vyloven sám. Jaký závěr z toho Bension Bať (svůj pseudonym Stanislav Budín přijme jako oficiální jméno až po válce) vyvodí? „Samozřejmě že to, co se stalo, hluboce otlásl mé předsvědčení, mým životním názorem. Především v tom smyslu, že ještě více prohloubilo můj odpor proti každému dogmatismu, proti každému autoritářství, každé ideové vylučnosti a povýšenosti, proti každé myšlenkové netoleranci.“ Přestal tedy věřit komunistickým ideálům? Nikoli: „Základním faktorem, který mě i v budoucnosti vedl a odvrátil od cesty antikomunismu, bylo cosi jiného, co vykrystalizovalo teprve později. Neboť mě žádný bůh nezklamal. Nejvýše zklamali velekněží a vykladači komunistického písma svatého a vůbec všechna ta revoluční hierarchie od papežů po kostelníky a svíčkové báby.“

V létě 1939 odjel Stanislav Budín s rodinou do Ameriky a celou válku pracoval v informační službě československého zahraničního odboje. Do Prahy se vrátil až v červenci 1946, poté, co se ujistil u komunistických bossů, že jeho deset let starý prořesek je promítnut. Znovu podává přihlášku do KSČ, ručitelem je mu ministr informací Václav Kopecký, ale kvůli odporu Slánského nakonec přijat není. Přesto velmi aktivně v tisku podporuje komunistickou politiku, únorem 1948 je nadšen a o měsíc později nastupuje jako redaktor do *Lidových novin*, jichž se právě zmocnil Jan Drda. Již v roce 1949 se ale zaplete do jednoho vnitrostraničského skandálu a je odsunut do archivu ČTK bez možnosti publikovat pod pravým jménem. Ani tato zkušenost ho však nepřiměje ke korekci životního postoje: „V mém myšlení, v mém postoji k světovému dění, k činnosti komunistů nebo Sovětského svazu byla tato léta vlastně pokračováním válečných let. Jako tehdy ustupovaly před hlavním cílem do pozadí jednotlivé stinné stránky, s nimiž jsem nemohl souhlasit, proti nimž jsem se v duchu bouřil, ale které jsem považoval právě za pouhou ‚vadu na kráse‘, za druhofadý jev, který je jakousi přechodnou recidivou minulosti a který je nutno spolknout bez protestu právě proto, že je druhofadý, bezvýznamný ve srovnání s tím hlavním, co se děje kolem. Tehdy za války to byl boj proti

„Vzkříšení“
Obraz naivního
malíře Koltaye
z roku 1948.

Foto archiv LN, repro z knih Paměti
starého bolševika (Host 2005)
a Jak to vlastně bylo (Torst 2008).

Arnošt Kolman (vlevo označený křížkem) s Leninem, „nepřátelé lidu“ byli vyretušováni.

Arnošt Kolman o třicet let později v Praze s manželkou Jekatěrinou a dcerou Adou (provdanou Janouchovou).

Stanislav Budín ještě jako Bension Bať s manželkou Chanou, později Hanou, během svých pražských studií na ČVUT.

Tak jako se mormoni v roce 1890 vzdali mnohoženství a stali se uznávanou církví, tak se komunisté o sto let později vzdali třídního boje a stali se legální politickou stranou

ve středostavovské česko-židovské rodině, jeho bratrance byl pozdější spisovatel František Langer. Už v mládí projevil výrazné matematické nadání, studoval na pražské univerzitě filozofii a matematiku, navštěvoval mimo jiné přednášky Alberta Einsteina. Po vypuknutí války narukoval, byl raněn a v roce 1915 padl do zajetí na ruské frontě. Odmítl vstoupit do legií a Kerenského vláda ho uvěznila pro rozvratnou agitaci mezi německými a rakousko-uherskými zajatci. Z vězení ho vysvobodil komunistický převrat.

Arnošt Kolman je jedním z mála Čechů, kteří osobně poznali všechny vůdce bolševické revoluce, Leninem počínaje, přes Trockého, Stalina až třeba po Chruščova. Po propuštění z vězení se účastnil se zbraní v ruce občanské války na straně bolševiků, podílel se na „rudém teroru“ i ráziích Čeky. Ve 20. letech byl vyslán jako agent Kominterny do Německa, kde byl zatčen a strávil několik měsíců ve vězení. Po návratu do sovětského Ruska zastával různé funkce v propagandistickém aparátu komunistické strany, přednášel na vysoké škole a podílel se na kampaních proti nekonformně smýšlejícím vědcům. V pamětech *Zaslepená genera-*

ce o tom napsal: „...fakt je, že jsem se více či méně aktivně podílel na bezmála všech kampaních proti ‚omylům‘ a ‚úchylnkám‘, neboť jsem se i já (podle vzoru Stalina, který se pak stal vzorem i pro Chruščova) tehdy považoval za kompetentního vynášet rozsudky o všech problémech a všech oborech vědění. Tak jsem se zapojil do kritiky ‚ne-marxistických‘ a ‚antimarxistických‘ výroků v biologii, v psychiatrii a medicínských vědách, přestože moje znalosti o nich byly velmi povrchné. Tim jsem natropil nemálo hloupostí a ublížil nejednomu cennému vědeckému pracovníkovi – mnozí z nich byli později pronásledováni a usmrceni...“

Ani monstrprocesy druhé poloviny 30. let Kolmanovou vírou neotřásl: „Když se revolucionáři, kteří se osvědčili v dlouholeté ilegální činnosti, doznavali u soudu k těžkým politickým zločinům, chytali jsme se za hlavu, jak jsme mohli být tak krátkozrací, že jsme uvěřili, že jsou to oddaní a poctiví bolševici. A když zmizel blízký přítel nebo dokonce bratr, o němž jsme věděli, že ‚nepřítelem lidu‘ není, říkali jsme si: jde prostě o náhodný omyl.“ Kolmanův bratr skutečně při „velké čistce“ zahynul, zatímco jeho sestra žijící v Československu nepřežila nacistické „konečné řešení“.

V roce 1945 byl Kolman vyslán do Prahy a stal se vedoucím oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. Na podzim 1948 se odvážil kritizovat Gottwaldovu politiku a byl jako vůbec první komunistický funkcionář zadržen, s celou rodinou deportován zpět do Moskvy a zde tři a půl roku bez soudu v nelidských podmínkách vězněn. Od víry neodpadl ani v proslulém vězení Lubjanka, v pamětech popisuje, jak v hádce s jedním spoluvězněm vášnivě hájil Stalina. Jeho víra byla otřesena až po propuštění, když se zpětně seznámil s texty v Rudém právu ke Slánského procesu. Ovšem disidentů to z něj neučinilo, pracoval v sovětské Akademii věd, v letech 1959 až 1962

působil v Československu ve funkci ředitele Filozofického ústavu. Následujícího roku po konfliktu s Novotného vedením odešel zpět do Moskvy.

Stanislav Budín i Arnošt Kolman na konci života učinili gesta, kterými se zřetelně vymezili proti aktuální komunistické politice. Budín podepsal Chartu 77 a Kolman ze švédského exilu oznámil Leonidu Brežněvovi v otevřeném dopise, že po 58 letech členství vystupuje z komunistické strany. Odmítnutí aktuální politiky sekty však pro ně neznamenovalo zřeknutí se komunistické víry. „A jestliže ne za několik desetiletí, pak za několik staletí se lidstvu podaří na Zemi vytvořit skutečný komunismus – to není jen moje přání nebo víra, nýbrž vyvěrá to z objektivních zákonitostí vývoje,“ napsal Kolman ve svých pamětech. Budín by to jistě podepsal také.

Krizová intervence

S odkazem komunistické vlády si dodnes nevíme moc rady. Vytěšňování a zatracování dominuje nad analýzou a vysvětlením. Komunistické myšlenky nám nebyly násilně implantovány z barbarského východu, ale jsou součástí jedné domácí tradice. „V první republice jako student, kdo nestál nalevo, byl buď vůl, nebo nebyl mladý, nástup fašismu mladé nalevo tlačil,“ řekl Pavel Tigrid. Vývoj, který začala první světová válka, dokončila druhá: na konci roku 1947 měla komunistická strana milion tři sta tisíc členů. Jaká část z nich byli kariéristé a jaká věřící jako Kolman či Budín?

Zamítnout to od začátku až do konce, obrátit se ke všemu zády, říci si, že na tom není ani zbla pravdy, připustit, že je to křeč orientální despocie, znamenalo popřít a zamítnout celý svůj dosavadní život, vlastní mládí, ideály a víru

Stanislav Budín

Normalizační období po roce 1969, které začalo vyločením půl milionu „reformních komunistů“ ze strany (i tak jich však včetně Slovenska zůstalo milion dvě stě tisíc), bývá považováno za cynickou dobu, kdy v komunismu již nikdo nevěřil a věřit nemohl. Je to ale přesný obraz reality? Na počátku roku 1990 zaregistrovali čeští psychoterapeuti zvýšenou vlnu zájmu o své služby ze strany komunistů, kterým se právě zhroutil svět, ve který věřili a za který bojovali. Projevovaly se u nich příznaky vykořeněnosti z dosavadních vazeb, deprese a panická úzkost. „Obrátilo se na mě s tímto problémem asi 12 lidí,“ říká psychoterapeut Oldřich Tegze. „Šlo o vysoké krajské funkcionáře strany, ředitele podniků, vedoucí pracovníky z akademického prostředí, jeden byl primátor jednoho většího města. Všem bylo nad padesát a měli vysokoškolské vzdělání.“ Většinu stáčila „krizová intervence“ v rozsahu do tří sezení, dva však museli absolvovat delší terapii. „Jeden z nich mě asi o dva roky později požádal o školení pro asi dvacet zaměstnanců své firmy,“ říká Oldřich Tegze.

Komunistická strana prošla po roce 1989 vývojem, kterému religionisté v souvislosti se sektami říkají „denominalizace“. Ze sekty se stává „denominace“, náboženská skupina ztrácí svou bojovnost, vzdává se nejméně přijatelných částí svého kředa, smíruje se s většinovou populací a provozuje rutinní náboženský život. Tak jako se mormoni v roce 1890 vzdali mnohoženství a stali se uznávanou církví, tak se komunisté o sto let později vzdali třídního boje a stali se legální politickou stranou.

Budeme-li uvažovat o komunistické straně jako o sektě, nebudeme muset její členy považovat za gaunery nebo pitomce. Snažme se jejich přesvědčení a jednání vysvětlit tak, jak přistupujeme k životu jehovistů či adventistů. Politik pražského jara, a mimochoodem ze Stanislava Budína, Zdeněk Mlynář popsal svou komunistickou zkušenost 50. let těmito slovy: „Má komunistická víra v oněch letech byla uzavřeným logickým i hodnotovým systémem, který nemohl být podstatněji zveřejněn žádnou myšlenkou, argumentem ani zkušeností.“ Mělo by nás zajímat, jak se něco podobného může v lidském mozku přihodit a za jakých společenských podmínek hrozí recidiva.